

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПРАВОВИХ НАУК УКРАЇНИ
НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ
ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ

**КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ
СТАНОВЛЕННЯ ІННОВАЦІЙНОГО
СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ**

Монографія

За редакцією *Ю. Є. Атаманової, Г. П. Клімової*

Харків
«Право»
2015

УДК 316.422
ББК 60.5,32
К65

*Рекомендовано до друку рішенням вченої ради
Науково-дослідного інституту правового забезпечення
інноваційного розвитку Національної академії правових наук України
(протокол № 10 від 11 листопада 2015 р.)*

Рецензенти:

О. І. Процевський, доктор юридичних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки, член-кореспондент Національної академії правових наук України, завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін, господарського та трудового права Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди;

І. В. Венедіктова, доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна

Колектив авторів:

К. М. Андріюченко, м. н. с. – підрозд. 4.3;

Ю. Є. Атаманова, д-р юрид. наук, доц. – підрозд. 4.4 (у співавт.);

Ю. В. Бистрова, канд. наук із соціальних комунікацій, м. н. с. – підрозділи 3.3, 6.1, 6.3;

С. М. Глинянський – підрозд. 3.1 (у співавт.);

С. М. Іванов, канд. техн. наук, доц., с. н. с. – підрозд. 3.1 (у співавт.); підрозд. 3.2; підрозд. 6.2 (у співавт.);

В. В. Карасюк, канд. техн. наук, доц. – підрозд. 6.2 (у співавт.);

Г. П. Клімова, д-р філос. наук, проф., п. н. с. – вступ; підрозділи 1.1, 5.1, 5.3;

С. М. Прилишко, д-р юрид. наук, проф., п. н. с. – підрозд. 4.2; підрозд. 6.2 (у співавт.);

О. О. Осадько, м. н. с. – підрозд. 4.4 (у співавт.);

О. В. Шаповалова, д-р юрид. наук, проф. – підрозд. 1.2;

Л. С. Шевченко, д-р екон. наук, проф., с. н. с. – підрозділи 2.1, 2.2, 2.3, 5.2;

І. І. Чайка, м. н. с. – підрозд. 5.4;

А. М. Юшко, канд. юрид. наук, доц., с. н. с. – підрозділи 1.3, 4.1

Концептуальні засади становлення інноваційного суспільства в Україні : монографія / кол. авт.: Г. П. Клімова, С. М. Іванов, Л. С. Шевченко та ін. ; за ред. Ю. Є. Атаманової, Г. П. Клімової. – Х. : Право, 2015. – 452 с.

ISBN 978-966-458-961-8

У монографії здійснено комплексний соціально-правовий аналіз інноваційного суспільства і розглянуто умови його становлення в Україні. Зосереджено увагу на окремих аспектах законодавчого забезпечення інноваційного розвитку українського соціуму. Досліджено вплив соціальних інновацій, які обумовлені соціокультурними умовами, на процес становлення інноваційного суспільства в Україні.

Розраховано на науковців, викладачів, докторантів, аспірантів, студентів вищих навчальних закладів і всіх тих, хто цікавиться проблемами становлення інноваційного суспільства в Україні.

УДК 316.422
ББК 60.5.32

© Клімова Г. П., Іванов С. М.,
Шевченко Л. С. та ін., 2015
© Видавництво «Право», 2015

ISBN 978-966-458-961-8

ЗМІСТ

Вступ.....	5
------------	---

Розділ I ІННОВАЦІЙНЕ СУСПІЛЬСТВО ЯК ОБ'ЄКТ СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВОГО ДИСКУРСУ

1.1. Інноваційне суспільство – новий історичний етап цивілізаційного розвитку.....	8
1.2. Основні напрями державної політики у сфері становлення інноваційного суспільства в Україні.....	40
1.3. Законодавче забезпечення інноваційного розвитку українського суспільства.....	69

Розділ II ЕКОНОМІЧНИЙ МЕХАНІЗМ СТАНОВЛЕННЯ ІННОВАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ

2.1. Інноваційна діяльність та інноваційна модель соціально-економічного розвитку: Україна на тлі світових процесів	103
2.2. Стратегічне управління інноваційними процесами на підприємстві	122
2.3. Державна підтримка інтелектуальної власності в Україні	142

Розділ III НАУКОВО-ТЕХНІЧНИЙ ПРОГРЕС – ОСНОВА ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

3.1. Особливості стратегії інноваційного розвитку науки в сучасних умовах	161
3.2. Наноіндустрія як найважливіша умова становлення інноваційного суспільства в Україні	181
3.3. Інформаційне забезпечення інновацій: соціально-комунікаційний контекст аналізу.....	202

Розділ IV
ВПЛИВ ПРАВОВИХ ІННОВАЦІЙ НА СТАНОВЛЕННЯ
ІННОВАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ

4.1. Інновації у сфері правового регулювання праці	215
4.2. Теоретико-правові засади організаційно-правових форм соціального забезпечення в умовах становлення інноваційного суспільства в Україні.....	248
4.3. Загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві: інноваційні підходи до аналізу	259
4.4. Дотримання ділової репутації, честі та гідності працівника як запорука розвитку інноваційної особистості.....	283

Розділ V
ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК ВИЩОЇ ОСВІТИ –
ВАЖЛИВІША УМОВА СТАНОВЛЕННЯ
ІННОВАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ

5.1. Формування інноваційного клімату як основний фактор інноваційного розвитку ВНЗ.....	303
5.2. Автономія університету як головний економічний пріоритет інноваційного розвитку вищої школи України.....	327
5.3. Якість вищої освіти у аспекті інноваційного розвитку вищої школи України	355
5.4. Дослідницький університет в інноваційному суспільстві знань	374

Розділ VI
ФОРМУВАННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ ІННОВАЦІЙНОЇ
ОСОБИСТОСТІ ЯК СУБ'ЄКТА СТАНОВЛЕННЯ
ІННОВАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ

6.1. Креативна компетентність особистості: зміст та основні напрямки формуванню вищій школі.....	396
6.2. Інноваційне інформаційно-комунікативне освітнє середовище у вищій школі.....	407
6.3. Інноваційні методи навчання у вищій школі України	426
Список праць авторів.....	439

та фізичних осіб, що кардинально відрізняє український ринок венчурного бізнесу від зарубіжного сферою вкладення венчурного капіталу. Крім того, йдеться лише про інвестиційні фонди, які проводять діяльність, пов'язану з об'єднанням (залученням) грошових коштів інвесторів із метою отримання прибутку від вкладення їх у цінні папери інших емітентів, корпоративні права та нерухомість, тобто інвестиції в уже існуючий бізнес, або нерухомість. А венчурні фонди повинні працювати як фонди прямого інвестування і виходити за межі інститутів спільного інвестування. Саме тому фонди, що інвестують в інновації, повинні підпорядковуватися окремому законодавству про фонди прямого інвестування. Також в українському законодавстві існує заборона для пенсійних фондів і страхових компаній на інвестування до венчурних фондів. Це істотно скорочує потенційну інвестиційну базу для венчурних інвестицій¹.

Аналіз стратегічного управління інноваційним розвитком підприємства має бути завершеним висновком щодо необхідності узгодженого застосування його основних моделей. Вибір же конкретної моделі потребує глибокого аналізу багатьох чинників (економічних, соціальних, політичних, юридичних тощо) розвитку підприємства, викликів локального та глобального характеру, внутрішніх і зовнішніх можливостей реалізації обраної стратегії.

2.3. Державна підтримка інтелектуальної власності в Україні

Ефективність інноваційної моделі соціально-економічного розвитку залежить від усвідомлення ролі інтелектуальної власності в суспільстві. Дослідження, виконані фахівцями Міжнародної торгової палати (ICC), Українського національного комітету Міжнародної торгової палати (ICC Ukraine) та Бізнес-ініціативи Міжнародної торгової палати щодо зупинення підробок і піратства (BASCAP), дозво-

¹ Дудчик, О. Ю. Особливості венчурного бізнесу в Україні [Текст] / О. Ю. Дудчик, Ю. О. Гулейко, К. В. Бережна // Наук. вісн. Херсон. держ. ун-ту. Серія: Екон. науки. – 2014. – Вип. 4. – С. 18–21.

лили виявити основні напрями впливу інтелектуальної власності на розвиток національних економік¹.

По-перше, чітка правова і регуляторна система охорони і захисту майнових прав авторів, винахідників, новаторів забезпечує національне економічне зростання і відтворення. Наприклад, в Україні галузі, які залежать від охорони авторських прав, створюють 2,85% ВВП. Їх частка є незначною, але вона близька до частки таких важливих галузей, як електроенергетика, газифікація та водопостачання (3,44%), охорона здоров'я та соціальна допомога (3,14%), будівництво (3,71%). В Україні галузі, пов'язані з авторським правом, забезпечують робочими місцями близько 400 тис. осіб, і це перевищує внесок у працевлаштування багатьох інших важливих галузей.

По-друге, належна охорона прав інтелектуальної власності збільшує шанси на залучення інвестицій у статутний капітал або інвестицій без володіння акціями (наприклад, ліцензування). Експерти ОЕСР встановили, що посилення охорони авторських прав в країні на 1% сприяє зростанню прямих іноземних інвестицій на 6,8%; посилення охорони прав на торговельні марки і патентних прав на 1% корелює з приростом прямих іноземних інвестицій, відповідно, на 6,8% і 2,8%.

По-третє, інтелектуальна власність сприяє зростанню продуктивності праці. У країнах з високим рівнем доходів частка ролі інноваційної діяльності у зростанні продуктивності складає 80%. У країнах з низьким або середнім рівнем доходів інноваційно активні компанії є також більш продуктивними, ніж підприємства-аналоги, які займаються неінноваційною діяльністю. Економічна ефективність праці в країнах з перехідною економікою залежить від їх здатності створити середовище, яке стимулює і підтримує інновації.

По-четверте, інтелектуальна власність зараджує науково-дослідній і дослідно-конструкторській роботі (НДДКР) та переданню технологій. Фахівці ОЕСР з'ясували, що посилення охорони авторського права в розвинених країнах на 1% корелює приблизно з 3,3% зростання вітчизняних НДДКР. Посилення охорони прав на торговельні марки і патентних прав на 1% корелює зі зростанням показників НДДКР, відповідно, на 1,4% і майже 1%. Інтелектуальна власність

¹ Розвиток і захист інтелектуальної власності в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://sips.gov.ua/i_upload/file/Ukraine_IP_Report_UKRAINE_LR.pdf.

може також бути засобом заохочення місцевих компаній до проведення незалежних досліджень, оскільки компанії більш схильні вкладати ресурси у НДДКР та технологічне вдосконалення, якщо їхні інновації охороняються. Окрім цього, ефективна охорона інтелектуальної власності приваблює венчурні інвестиції, пов'язані з НДДКР і комерціалізацією інноваційних товарів і послуг.

По-п'яте, інтелектуальна власність допомагає компаніям монетизувати свої винаходи. Компанії використовують права інтелектуальної власності для створення вартості, отримання прибутку від своїх творів і винаходів, проникнення на нові та прибуткові ринки, а також для співпраці з іншими суб'єктами шляхом ліцензування або встановлення стратегічних об'єднань. Так, торговельні марки та інші нематеріальні активи компанії можуть складати набагато більшу частку ринкової вартості інноваційної компанії, ніж її фізичні активи, істотно підвищуючи вартість компанії. «Патентна надбавка», пов'язана з запатентованими винаходами, порівняно з незапатентованими, складає у середньому від 180% до 240%, залежно від галузі економіки. Тобто патенти в середньому подвоюють вартість винаходу. Причому збільшення «патентної надбавки» на 10% призводить до зростання витрат на ведення бізнесу і НДДКР на 6%.

По-шосте, захист інтелектуальної власності дає можливість малим і середнім підприємствам дедалі більше впроваджувати нову продукцію та адаптувати існуючі товари до потреб споживачів. Наприклад, малі і середні підприємства Євросоюзу, що працюють у сфері інформаційних і комунікаційних технологій та використовують права інтелектуальної власності, мали на 10% вищі показники товарообігу, частки ринку та зайнятості, ніж ті, які не використовували права інтелектуальної власності. Вважається, що малі і середні підприємства є потенційно більш інноваційними через відсутність укоріненої бюрократії, мають більш конкурентні ринки, а також сильніші спонукальні мотиви до інноваційної праці.

По-сьоме, інтелектуальна власність приносить користь споживачам і суспільству в цілому: права інтелектуальної власності сприяють створенню інноваційних конкурентоздатних товарів і послуг, зміцненню довіри споживачів, а також більш ефективному захисту від підробок та піратських товарів.

В Україні інститут інтелектуальної власності формується після проголошення незалежності країни 24 серпня 1991 р. Як зазначає П. Цибульов, до цього часу в Україні, як і у всьому колишньому СРСР, були відсутні спеціальні закони про охорону інтелектуальної власності, а правове регулювання відносин у цій сфері забезпечувалося в основному підзаконними актами. Виключеннями були розділ IV – «Авторське право» і розділ VI «Винахідницьке право» Цивільного кодексу УРСР, а також «Положення про відкриття, винаходи і раціоналізаторські пропозиції», затверджене постановою РМ СРСР від 21.03.1973 р.¹

Початком становлення законодавства України про інтелектуальну власність вважають прийняття Закону України «Про власність» від 07.02.1991 р. Цим Законом результати інтелектуальної власності вперше були визнані об'єктами права власності.

Сучасна національна система інтелектуальної власності включає в себе²:

- національне законодавство як сукупність правових положень, на підставі яких будь-яка особа набуває, реалізує та захищає свої права, що виникають у зв'язку з різними видами інтелектуальної, творчої діяльності (нормативна база);
- державні та судові органи, наділені відповідними повноваженнями в сфері інтелектуальної власності, наукові та освітні установи, громадські організації та інші структури, що беруть активну участь в реалізації державної політики у цій сфері та вирішенні широкого кола завдань з надання правової охорони, управління, реалізації та захисту прав інтелектуальної власності (інституційна база);
- елементи і відносини, які забезпечують та підтримують на відповідному рівні функціонування системи (інфраструктура);
- користувачів цієї системи.

Основні норми права громадян на володіння, користування та розпорядження результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності, а також на свободу їхньої літературної, наукової та технічної творчос-

¹ Цибульов, П. М. Основи інтелектуальної власності [Текст] : навч. посіб. / П. М. Цибульов. – К. : ІВП, 2005. – С. 17–20.

² Національна стратегія розвитку сфери інтелектуальної власності в Україні на період до 2020 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sips.gov.ua/ua/ip-strategy28082014>.

ті, захист інтелектуальної власності, авторських прав, моральних і матеріальних інтересів викладені у статтях 41 і 54 Конституції України.

Правовідносини в сфері інтелектуальної власності в Україні регулюються також окремими нормами цивільного, господарського, кримінального, митного кодексів України, Кодексу України про адміністративні правопорушення та процесуальних кодексів.

В Україні діють 10 спеціальних законів у сфері інтелектуальної власності, вона є учасницею 22 багатосторонніх міжнародних договорів, що діють у цій сфері і згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України. Правовідносини, пов'язані з правовою охороною інтелектуальної власності, регулюються також близько ста нормативно-правовими актами. Окремі норми права інтелектуальної власності містяться також у 26 інших законах України. Національне законодавство розвивається з урахуванням перспектив інтегрування країни у всесвітню економічну систему.

У таблиці 2.3 показані основні етапи розвитку Державної системи правової охорони інтелектуальної власності в Україні.

Таблиця 2.3.

Основні етапи розвитку Державної системи правової охорони інтелектуальної власності¹

Рік, місяць	Заходи зі створення Державної системи правової охорони інтелектуальної власності в Україні
1992, Січень	Створено Державне патентне відомство України (Держпатент України) постановою Кабінету Міністрів України
Березень	Створено Державне агентство України з авторських і суміжних прав (ДААСП України) постановою Кабінету Міністрів України
Березень	Створено Науково-дослідний центр патентної експертизи (НДЦПЕ)
Серпень	Продовжено дію на території України таких документів: Паризької конвенції про охорону промислової власності, Договору про патентну кооперацію та Мадридської угоди про міжнародну реєстрацію знаків

¹ Основні етапи розвитку Державної системи правової охорони інтелектуальної власності [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sips.gov.ua/ua/2014.html>.

Продовження таблиці 2.1.

Рік, місяць	Заходи зі створення Державної системи правової охорони інтелектуальної власності в Україні
1993, Березень	Підписано Угоду про заходи щодо охорони промислової власності й створення Міждержавної ради з питань охорони промислової власності країн СНД
Квітень	Прийнято Закон України «Про охорону прав на сорти рослин».
Травень	Підтверджено участь України у Всесвітній конвенції про авторське право 1971 року постановою Верховної Ради України
Червень	Прийнято Закон України «Про видавничу діяльність»
Листопад	Прийнято Закон України «Про науково-технічну інформацію»
Грудень	Прийнято Закон України «Про телебачення і радіомовлення»
Грудень	Прийнято Закон України «Про авторське право і суміжні права»
Грудень	Прийнято закони України про охорону прав на винаходи, корисні моделі, промислові зразки та знаки для товарів і послуг
1994, Серпень	Затверджено Положення про представників у справах інтелектуальної власності (патентних повірених) Кабінетом Міністрів України. Прийнято постанову Кабінету Міністрів України про тимчасовий порядок видачі патентів України на винаходи без проведення експертизи заявок по суті
1995, Січень	Затверджено постанову Верховної Ради України «Положення про порядок оформлення та використання прав на винаходи, корисні моделі та промислові зразки, що становлять державну таємницю»
Травень	Прийнято Закон України «Про приєднання України до Бернської конвенції про охорону літературних і художніх творів»
Липень	Прийнято постанову Кабінету Міністрів України «Про державну реєстрацію прав автора на твори науки, літератури і мистецтва»
1996, Червень	Прийнято Закон України «Про захист від недобросовісної конкуренції»

Продовження таблиці 2.1.

Рік, місяць	Заходи зі створення Державної системи правової охорони інтелектуальної власності в Україні
Липень 1997, Липень	Прийнято Закон України «Про видавничу діяльність» Розпочато експлуатацію патентно-інформаційної бази й проведення експертизи заявок на винаходи по суті
Листопад 1999, Червень	Прийнято Закон України «Про охорону прав на топографії інтегральних мікросхем» Ратифіковано приєднання України до Міжнародної конвенції про охорону прав виконавців, виробників фонограм і організацій мовлення
Червень	Прийнято Закони України «Про охорону прав на зазначення походження товарів», «Про внесення змін до Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг»
2000, Лютий	Затверджено постанову Кабінету Міністрів України «Про утворення Міжвідомчого комітету з проблем захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності»
Березень	Прийнято Закон України «Про розповсюдження примірників аудіовізуальних творів і фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних»
Червень	Затверджено постанову Кабінету Міністрів України «Про утворення Державного департаменту інтелектуальної власності»
Червень	Прийнято Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про охорону прав на винаходи та корисні моделі»
Червень	Прийнято Закони України «Про приєднання України до Протоколу до Мадридської угоди про міжнародну реєстрацію знаків», «Про приєднання до Ніщцької угоди про Міжнародну класифікацію товарів і послуг для реєстрації знаків»
Червень	Затверджено Положення про Державний департамент інтелектуальної власності

Продовження таблиці 2.1.

Рік, місяць	Заходи зі створення Державної системи правової охорони інтелектуальної власності в Україні
Червень	Створено державні підприємства «Український інститут промислової власності» (на базі Державного патентного відомства України та державного підприємства «Інститут промислової власності») і «Українське агентство з авторських та суміжних прав» (на базі Державного агентства України з авторських та суміжних прав), які включені до сфери управління Державного департаменту інтелектуальної власності
Вересень	Прийнято Закони України «Про ратифікацію Угоди про заходи щодо попередження та припинення використання неправдивих товарних знаків та географічних позначень», «Про ратифікацію Угоди про припинення правопорушень у сфері інтелектуальної власності»
Грудень	Прийнято Закон «Про внесення змін в деякі закони України з питань інтелектуальної власності»
2001, Липень	Прийнято нову редакцію Закону України «Про авторське право і суміжні права»
Грудень	Введено в дію в мережі Інтернет першу в Україні спеціалізовану базу даних (БД) «Винаходи в Україні»
2002, Червень	Затверджено Концепцію розвитку національної системи правової охорони інтелектуальної власності
Серпень	Створено Державне підприємства «Інтелзахист»
Грудень	Створено спеціалізовану БД «Винаходи в Україні»
Грудень	Створено підрозділи державних інспекторів з питань інтелектуальної власності в регіонах
2003, Березень	Введено Реєстр виробників та розповсюджувачів програмного забезпечення
Травень	Прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо правової охорони інтелектуальної власності»

Продовження таблиці 2.1.

Рік, місяць	Заходи зі створення Державної системи правової охорони інтелектуальної власності в Україні
Вересень	Прийнято постанову Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку використання комп'ютерних програм в органах виконавчої влади» від 10.09.03 р. № 1433
Вересень	Впроваджено технологію формування електронних інформаційних масивів, які передаються до БД Європейського патентного відомства «Inpadoc» та Espacenet
2004, Лютий	Розроблено технології виготовлення національних патентно-інформаційних продуктів на електронних носіях інформації (CD-ROM, DVD), застосування яких дозволило з 2005 року випускати й розповсюджувати перші національні оптичні диски CD-ROM «Винаходи в Україні» та «Зареєстровані в Україні знаки для товарів і послуг»
Березень	Введено в дію в середовищі Інтернет інтерактивну БД «Знаки для товарів і послуг, зареєстровані в Україні»
Серпень	Введено в дію в середовищі Інтернет інтерактивну БД «Промислові зразки, зареєстровані в Україні»
Грудень	Введено в експлуатацію БД «Винаходи зарубіжних країн» для цілей експертизи і «Матеріальні та нематеріальні активи Укрпатенту»
2005, Квітень	Введена в дію інформаційно-довідкова система (ІДС) для відображення стану діловодства за заявками на ОПВ (винаходи; корисні моделі; знаки для товарів і послуг; промислові зразки)
Листопад	Створено БД «Відомості про знаки для товарів та послуг, дія свідоцтв на які припинена або свідоцтва на які визнано недійсними»
Грудень	Створено ІДС «Міжнародна класифікація промислових зразків».
2006, Січень	Створено нові ІДС «Міжнародна класифікація товарів і послуг для реєстрації знаків» (Ніццька класифікація) та ІДС «Міжнародна класифікація зображальних елементів знаків» (Віденська класифікація).

Продовження таблиці 2.1.

Рік, місяць	Заходи зі створення Державної системи правової охорони інтелектуальної власності в Україні
Березень	Набув чинності Закон України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України (щодо захисту прав інтелектуальної власності)»
Квітень	Створено Благодійний фонд винахідників України «Майбутнє нації»
2007, 10 жовтня	Затверджено Національний стандарт №4 «Оцінка майнових прав інтелектуальної власності» відповідно до статті 9 Закону України «Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні» (Постанова Кабінету Міністрів України від 3 жовтня 2007 року № 1185)
Грудень	Відкрито доступ до нової ІДС «Міжнародна класифікація зображувальних елементів знаків (Віденська класифікація). Шоста редакція» на веб-сайті ДП «Український інститут промислової власності» у розділі «Бази даних та інформаційно-довідкові системи».
2008, 1 квітня	Набула чинності нова версія Міжнародної патентної класифікації (МПК 2008.04)
Липень	Розміщено в мережі Інтернет ІДС «Відомості про винаходи (корисні моделі), дія патентів на які припинена»
Жовтень	Розміщено в мережі Інтернет нову БД «Перспективні винаходи в Україні» та ІДС «Відомості про патенти України на промислові зразки, які визнані недійсними, та патенти, які втратили чинність»
Листопад	Отримано Держдепартаментом інтелектуальної власності сертифікат відповідності системи управління якістю вимогам міжнародного стандарту ISO 9001:2000
2009, Березень	Набула чинності в Україні Міжнародна патентна класифікація (2009). На веб-порталі Держдепартаменту розміщено ІДС «Міжнародна патентна класифікація. Базовий рівень (2009). Українська версія (2009.01)»
7 липня	Набула чинності для України Локарнська угода про заснування міжнародної класифікації промислових зразків

Продовження таблиці 2.1.

Рік, місяць	Заходи зі створення Державної системи правової охорони інтелектуальної власності в Україні
29 липня	Набула чинності для України Віденська угода про заснування міжнародної класифікації зображувальних елементів знаків
2010, Січень	Набула чинності нова українська версія Міжнародної патентної класифікації (МПК 2010.01).
Грудень	Розміщено наказ Держдепартаменту «Про запровадження та застосування української версії МПК-2011.01» та Перелік чинних індексів МПК-2011.01, які застосовуються для класифікування національних патентних документів в Україні з 1 січня 2011 року.
2011, Січень	Розміщено ІДС «Міжнародна патентна класифікація. Основні групи (2011.01)», до якої надається безоплатний доступ
Січень	Розміщено нове Інформаційне повідомлення про класифікування національних патентних документів за МПК-2011.01.
21 лютого	Державну службу інтелектуальної власності України зареєстровано як юридичну особу публічного права, що засвідчено свідоцтвом про державну реєстрацію.
8 квітня	Указом Президента України № 436/2011 затверджено Положення про Державну службу інтелектуальної власності України
2012, 22 січня	Набрав чинності Закон України «Про ратифікацію Угоди про співробітництво у сфері правової охорони й захисту інтелектуальної власності та створення Міждержавної ради з питань правової охорони й захисту інтелектуальної власності».
листопад	Державне підприємство «Український інститут промислової власності» отримало сертифікат відповідності системи менеджменту якості вимогам міжнародного стандарту ISO 9001:2008.
2013, 1 червня	Створена нова ІДС «Міжнародна класифікація товарів і послуг для реєстрації знаків (Ніцька класифікація). Десята редакція, версія 2013 року», доступ до якої надається на безоплатній основі.

Закінчення таблиці 2.1.

Рік, місяць	Заходи зі створення Державної системи правової охорони інтелектуальної власності в Україні
грудень	Створено ІДС «Міжнародна класифікація промислових зразків (Локарнська класифікація). Десята редакція», доступ до якої надається на безоплатній основі.
грудень	Створено ІДС «Міжнародна патентна класифікація. Українська версія (2014.01)», доступ до якої надається на безоплатній основі.
18 грудня	Згідно з указом Президента України №689/2013 «Про внесення змін до деяких указів Президента України» Державну службу інтелектуальної власності України підпорядковано міністру економічного розвитку і торгівлі України.
грудень	Створено ІДС «Міжнародна класифікація товарів і послуг для реєстрації знаків (Ніщцька класифікація). Десята редакція, версія 2014 року», доступ до якої надається на безоплатній основі.
2014, 29 травня	Відбулася урочиста церемонія відкриття проекту технічної допомоги ЄС Twinning «Посилення правової охорони та захисту прав інтелектуальної власності в Україні»
9 серпня	Державна служба інтелектуальної власності України повідомила про оприлюднення попереднього варіанту проекту Національної стратегії розвитку сфери інтелектуальної власності в Україні.
2015	Оприлюднено законопроекти: «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо захисту авторського права і суміжних прав у мережі Інтернет»; «Про внесення змін до Закону України «Про розповсюдження примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеogram, комп'ютерних програм, баз даних»; Про внесення змін до деяких законів України щодо врегулювання питання надання адміністративних послуг у сфері інтелектуальної власності»

В Україні сформована й інституційна база, необхідна для забезпечення набуття, здійснення та захисту прав інтелектуальної власності. Вона включає державні органи, установи та структури, що наділені прямими і непрямими функціями та відповідальністю в сфері інтелектуальної власності, та судові органи.

Органи виконавчої влади: Міністерство економічного розвитку і торгівлі України; Державна служба інтелектуальної власності України; Міністерство внутрішніх справ України; Державна фіскальна служба України; Міністерство аграрної політики та продовольства України; Державна ветеринарна та фітосанітарна служба України; Державне агентство земельних ресурсів України; Міністерство охорони здоров'я України; Міністерство культури України; Державне агентство України з питань кіно; Міністерство екології та природних ресурсів України; Фонд державного майна України.

Державні органи зі спеціальним статусом: Рада національної безпеки і оборони України; Генеральна прокуратура України; Служба безпеки України; Антимонопольний комітет України;

Органи судової влади: Верховний Суд України; Вищі спеціалізовані суди; апеляційні та місцеві суди.

Центральна роль у Національній системі інтелектуальної власності належить Державній службі інтелектуальної власності України (рис. 2.5). Згідно з Указом Президента України від 8 жовтня 2013 року № 549 її діяльність координується і спрямовується Кабінетом Міністрів України через Міністра економічного розвитку і торгівлі України.

Питаннями розвитку інституту інтелектуальної власності в Україні займаються також численні громадські організації: Всеукраїнська асоціація представників у справах інтелектуальної власності (патентних повірених), Всеукраїнська асоціація інтелектуальної власності, Асоціація «Всеукраїнський альянс авторських і суміжних прав», Товариство винахідників і раціоналізаторів України, Українська асоціація власників товарних знаків України.

Рис. 2.5. Державна служба інтелектуальної власності та сфери її управління

Водночас процес державної підтримки інституту інтелектуальної власності в Україні стикається з низкою нерозв'язаних проблем. Серед них:

– недостатній інституційний потенціал державних органів, задіяних у сфері інтелектуальної власності, відсутність належної координації, недостатня ефективність їх діяльності; розпорошення і дублювання управлінських функцій, зокрема організаційних, між кількома центральними органами виконавчої влади; відсутність довгострокових прогнозів технологічного розвитку України, Форсайт-досліджень;

– низька інноваційна активність суб'єктів господарської діяльності; скорочення чисельності творців (винахідників, авторів промислових зразків і раціоналізаторських пропозицій); відсутність ефективного ринку інновацій і венчурного капіталу; низький економічний потенціал запатентованих винаходів і корисних моделей, чинність яких не підтримується після п'яти років; нерівномірний розподіл за регіонами інноваційної інфраструктури; недостатня конкурентоспроможність української економіки в сфері інновацій у цілому;

– незначна активність науковців університетів щодо інноваційної підприємницької діяльності та комерціалізації результатів наукових досліджень. Хоча в цьому напрямку держава робить реальні кроки, орієнтуючись на світовий досвід. Відомо, що посиленню конкурентоспроможності США у сфері інновацій сприяло прийняття Конгресом закону Стівенсона – Вайдлера «Про технологічні нововведення» (1980), федерального закону про трансфер технологій (1986), національного закону про конкурентоспроможність у галузі трансферу технологій (1989), урядового розпорядження «Про спрощення доступу до наук і технологій» та ін.¹ Проте найважливішу роль зіграли поправки до закону про патенти і торгові знаки, відомі як закон Бея-Доула (Bayh-Dole Act) 1980 р., згідно з якими університетам та іншим дослідницьким установам почали належати права інтелектуальної власності на розробки, проведені за фінансової підтримки держави. Відмовляючись від власності, держава не тільки зробила реальними власниками науково-технічних результатів університети, а й сформувала базові умови для взаємо-

¹ Марков, К. А. Коммерциализация научных исследований в университетах США [Електронний ресурс] / К. А. Марков. – С. 24. – Режим доступу: http://www.unn.ru/pages/vestnik/99999999_West_2009_5/3.pdf.

дії усіх учасників процесу створення, охорони, передавання та використання технологій в економіці країни¹.

У ВНЗ України, за даними Державної служби статистики, у 2014 р. було сконцентровано 7,8% безпосередніх виконавців наукових та науково-технічних робіт, у тому числі 9,2% – докторів наук, 14,4% – кандидатів наук, 10,0% – дослідників. За 9 місяців 2014 р. ученими ВНЗ виконано 11,5% загального обсягу фундаментальних досліджень та 13,4% обсягу прикладних досліджень, здійснених у науковому секторі країни. Однак, як визнають керівники університетів, обов'язкове завдання комерціалізації наукових досліджень перед ВНЗ досі не ставилося. Учені не вміють захищати свою інтелектуальну власність юридично, організовувати технологічний трансфер, засновувати високотехнологічні компанії.

Закон України «Про вищу освіту»² виправляє таке становище. Він надає університетам: по-перше, права інтелектуальної власності – набуття, охорони та захисту прав ВНЗ та учасників освітнього процесу щодо результатів наукової, науково-технічної та інших видів діяльності (ст. 69). ВНЗ тепер можуть розпоряджатися майновими правами інтелектуальної власності на об'єкти права інтелектуальної власності; здійснювати заходи з впровадження, включаючи трансфер технологій, об'єктів права інтелектуальної власності, майнові права на які вони набули, та із запобігання академічному плагіату. Витрати державних і комунальних ВНЗ, понесені у зв'язку із забезпеченням правової охорони на об'єкти права інтелектуальної власності, майнові права на які набуті в установленому законом порядку, здійснюються за рахунок власних надходжень ВНЗ. Способи, умови та порядок здійснення відповідних майнових прав інтелектуальної власності має визначати договір про створення об'єкта права інтелектуальної власності за замовленням;

по-друге, право брати участь у формуванні статутного капіталу інноваційних структур і утворених за участю вищих навчальних за-

¹ Грибанов, Д. В. Зарубежный опыт правового регулирования отношений в сфере инновационного развития [Електронний ресурс] / Д. В. Грибанов. – С. 65–66. – Режим доступу: <http://www.utmn.ru/docs/4262.pdf>.

² Про вищу освіту [Електронний ресурс] : Закон України від 01 лип. 2014 р. № 1556-VII // Відом. Верхов. Ради України. – 2014. – № 37–38. – Ст. 2004. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.

кладів малих підприємств, що розробляють і впроваджують інноваційну продукцію, шляхом внесення до них нематеріальних активів (майнових прав на об'єкти права інтелектуальної власності); засновувати підприємства для провадження інноваційної та/або виробничої діяльності; шляхом внесення нематеріальних активів (майнових прав на об'єкти права інтелектуальної власності) брати участь у формуванні статутного капіталу інноваційних структур різних типів (наукових, технологічних парків, бізнес-інкубаторів тощо) (ст. 70);

– нерозвиненість інститутів, що забезпечують комерціалізацію об'єктів інтелектуальної власності, трансфер технологій за кордон, інноваційний аудит); недосконалий механізм оцінки об'єктів інтелектуальної власності (КГУ);

– недостатність нормативно-правового регулювання питань, пов'язаних із: оцінкою прав інтелектуальної власності; методичною базою визначення розміру шкоди, завданої порушенням прав на об'єкти права інтелектуальної власності; ефективними механізмами обліку та запровадження у виробництво результатів інтелектуальної діяльності; невирішеність на законодавчому рівні питання електронного подання заявок на реєстрацію об'єктів інтелектуальної власності; нормативна база у сфері інтелектуальної власності не повністю узгоджується із законодавством ЄС;

– відсутність умов для забезпечення ефективної охорони і захисту прав інтелектуальної власності. Для оцінки основних елементів національних систем охорони промислової власності використовують Індекс глобальної конкурентоспроможності (GCI), що розробляється Світовим Економічним Форумом, та Міжнародний індекс захисту прав власності (International Property Rights Index, IPRI) американського Альянсу прав власності (Property Rights Alliance, PRA). При складанні IPRI оцінюють три субіндекси: LP – правове та політичне середовище, PPR – права власності на фізичні активи, IPR – право інтелектуальної власності (захист прав, захист патентних прав, порушення авторського права). За даними дослідження «Міжнародний індекс захисту прав власності 2014» (2014 International Property Rights Index), яке охопило 130 державу світу, індекс захисту прав власності українців залишається украй низьким – усього 4,2 із 10 можливих, а Україна посідає 95-ту позицію. За субкатегорією «захист інтелекту-

альної власності» Україна перебуває на 110-му місці, за рівнем захисту від піратства – на 97-му. Причому ситуація щодо захисту інтелектуальної власності в Україні в останні роки практично не змінюється.

На початку лютого 2015 р. Центр Інтелектуальної Власності у Світі Торгівельної Палати США (The U. S. Chamber of Commerce's Global Intellectual Property Center) оприлюднив щорічний Міжнародний індекс інтелектуальної власності «Безмежний потенціал», в якому проаналізовано економіки 30 країн світу за критеріями інноваційності. В індексі відображено країни, які разом забезпечують 80 відсотків світового ВВП (Аргентина, Австралія, Бразилія, Велика Британія, В'єтнам, Індія, Індонезія, Канада, Китай, Колумбія, Малайзія, Мексика, Нігерія, Німеччина, Нова Зеландія, ОАЕ, Перу, Південна Африка, Південна Корея, Росія, Сингапур, США, Тайвань, Тайланд, Туреччина, Україна, Франція, Швейцарія, Чилі, Японія). Укладачі рейтингу керувались критеріями, значущими для інноваційності економіки: патенти, авторські права, захист торгових знаків, правозастосування, участь в міжнародних угодах та організаціях, тощо. Україна в рейтингу посідає 23 місце. Найнижче експертами оцінено правозастосування та захист авторських. Максимальний бал Україна отримала за участь в міжнародних договорах з питань інтелектуальної власності¹.

Національна стратегія розвитку сфери інтелектуальної власності в Україні на період до 2020 року визначає такі напрями розвитку інтелектуальної сфери в Україні²:

- удосконалення нормативної бази в сфері інтелектуальної власності;
- удосконалення механізмів державного управління сферою інтелектуальної власності, подальший розвиток інституційної бази Національної системи інтелектуальної власності;

¹ Україна в рейтингу інноваційного потенціалу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://creativeintellect.net/news/ukraine-in-innovation-potential-ranking/#more-2388>.

² Національна стратегія розвитку сфери інтелектуальної власності в Україні на період до 2020 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sips.gov.ua/ua/ip-strategy28082014>.

покращення механізмів набуття правової охорони інтелектуальної власності;

розвиток системи стимулювання в сфері інтелектуальної власності;

удосконалення системи захисту прав інтелектуальної власності, створення ефективних механізмів попередження та боротьби з контрафакцією та піратством;

підвищення в суспільстві рівня обізнаності та культури в сфері інтелектуальної власності;

підвищення рівня освіти та професійного рівня в сфері інтелектуальної власності;

розвиток міжнародного, регіонального та двостороннього співробітництва в сфері інтелектуальної власності і гармонійне інтегрування України в європейський та міжнародний інтелектуальний простір;

забезпечення високого рівня інтелектуальної безпеки для надійного розвитку і збереження українського інтелектуального потенціалу;

вирішення питань утилізації чи ліквідації виробів, в яких реалізовані об'єкти інтелектуальної власності, після їхнього використання в інтересах часткового розв'язання екологічних проблем забруднення.

Стратегія сталого розвитку «Україна – 2020», схвалена Указом Президента України від 12.01.2015 р. № 5/2015, одним із першочергових пріоритетів за вектором безпеки передбачає проведення реформи захисту інтелектуальної власності¹.

¹ Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020» [Електронний ресурс] : Указ Президента України № 5/2015 від 12.01.2015. – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/documents/18688.html>.